

**РАҚАМЛИ ВАТАНПАРВАРЛИК: ГЛОБАЛ КИБЕРТАҲДИДЛАР ДАВРИДА
АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИ ВА ИНКЛЮЗИВ СУРДОТАРЖИМОНЛИК
ФАОЛИЯТИНИНГ СТРАТЕГИК ИНТЕГРАЦИЯСИ**

Navro'zova Zarnigor Najmiddin qizi

**ИНФОРМАЦИЯ О
СТАТЬЕ**

АННОТАЦИЯ:

ИСТОРИЯ СТАТЬИ:

Received:13.10.2026

Revised: 14.10.2026

Accepted:14.10.2026

**КЛЮЧЕВЫЕ
СЛОВА:**

*рақамли
ватанпарварлик,
киберхавфсизлик, фишинг,
молиявий фирибгарлик,
банк карталари
хавфсизлиги, инклюзив
таълим,
сурдотаржимонлик,
сурдопедагогика, рақамли
гигиена, ахборот
суверенитети.*

Ушбу илмий мақолада глобаллашув ва рақамли трансформация шароитида «рақамли ватанпарварлик» тушунчасининг сиёсий, фалсафий ва амалий мазмун-моҳияти концептуал жиҳатдан таҳлил қилинган. Тадқиқотда рақамли ватанпарварлик феномени глобал кибертаҳдидларга қарши курашиш, хусусан, банк карталари билан боғлиқ молиявий фирибгарликларнинг олдини олиш орқали давлатнинг иқтисодий суверенитетини ҳимоя қилиш воситаси сифатида асослаб берилган. Мақоланинг илмий янгилиги шундаки, унда жамиятнинг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларидан бири бўлган эшитиш ва нутқда нуқсонли бўлган шахсларнинг рақамли макондаги хавфсизлигини таъминлашда сурдотаржимонлик фаолиятининг ўрни ҳамда стратегик аҳамияти илк бор тизимли равишда тадқиқ этилган. Шунингдек, рақамли инклюзивликни таъминлаш ва миллий кибермаконда «ҳеч кимни эътибордан четда қолдирмаслик» тамойилини амалга оширишга қаратилган илмий-амалий таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

КИРИШ

XXI асрда рақамли технологиялар жамият ҳаётининг барча соҳаларига чуқур кириб бориб, давлатлар ривожланишининг муҳим омилига айланмоқда. Бугунги кунда мамлакатнинг барқарор тараққиёти нафақат иқтисодий ва ҳарбий салоҳият, балки ахборот хавфсизлиги ва кибертаҳдидларга қарши курашиш имкониятлари билан ҳам белгиланади. Шу муносабат билан «рақамли ватанпарварлик» тушунчаси илмий ва

амалий аҳамият касб этиб, миллий манфаатларни рақамли маконда ҳимоя қилишнинг муҳим воситаси сифатида намоён бўлмоқда.

Сўнгги йилларда кибержиноятчилик, фишинг ва молиявий фирибгарлик ҳолатларининг ортиши аҳолининг рақамли саводхонлиги ва киберхавфсизлик маданиятини ривожлантириш зарурлигини кўрсатмоқда. Айниқса, эшитиш ва нутқида нуқсони бўлган шахсларнинг рақамли ахборот муҳитида хавфсизлигини таъминлаш долзарб масалалардан бири ҳисобланади. Мазкур тоифадаги фуқароларга киберхавфсизликка оид билимларни тушунарли ва қулай шаклда етказишда сурдотаржимонлик фаолияти муҳим аҳамият касб этади.

Ушбу мақолада рақамли ватанпарварликнинг назарий асослари, глобал кибертаҳдидлар шароитида ахборот хавфсизлигини таъминлаш масалалари ҳамда эшитиш ва нутқида нуқсони бўлган шахсларни рақамли ҳимоя қилишда сурдотаржимонлик фаолиятининг ўрни таҳлил қилинади.

РАҚАМЛИ ВАТАНПАРВАРЛИКНИНГ НАЗАРИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА ЗАМОНАВИЙ СИЁСИЙ МАЗМУНИ

Глобаллашув ва рақамли трансформация шароитида давлатларнинг барқарор ривожланиши ахборот хавфсизлиги ҳамда рақамли суверенитетни таъминлаш билан узвий боғлиқ бўлиб бормоқда. Шу муносабат билан илмий адабиётларда «рақамли ватанпарварлик» тушунчаси давлатнинг ахборот маконидаги манфаатларини ҳимоя қилиш, миллий қадриятларни сақлаш ва фуқароларнинг рақамли маданиятини юксалтиришга қаратилган фаол фуқаролик позицияси сифатида талқин этилади.

Рақамли ватанпарварлик замонавий жамиятда қуйидаги учта асосий йўналиш орқали намоён бўлади:

Жадвал 1. Рақамли ватанпарварликнинг асосий йўналишлари

Йўналиш	Мазмуни
Идеологик иммунитет	Миллий манфаатлар ва қадриятларни ҳимоя қилиш, ёт ғоялар ҳамда ахборот хуружларига қарши мафкуравий барқарорликни шакллантириш.
Киберхавфсизлик	Банк-молия тизими, электрон тўлов воситалари ва шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш, иқтисодий хавфсизликни таъминлаш.
Рақамли инклюзивлик	Барча фуқароларнинг, жумладан имконияти чекланган шахсларнинг рақамли ривожланиш ва ахборот хавфсизлиги таълимидан тенг фойдаланишини таъминлаш.

Жадвалдан кўриниб турибдики, рақамли ватанпарварлик нафақат ахборот хавфсизлигини таъминлаш, балки миллий бирликни мустаҳкамлаш ва рақамли тенгликни қарор топтиришга ҳам хизмат қилади.

Бугунги кунда давлат хавфсизлигига таҳдид солувчи омиллар фақат жисмоний ҳудудлар билан чекланиб қолмаяпти. Кибержиноятчилик, фишинг хужумлари, молиявий фирибгарликлар, шахсий маълумотларни ўғирлаш ва ахборот манипуляциялари миллий иқтисодиёт ҳамда жамият барқарорлиги учун жиддий хавф туғдирмоқда. Хусусан, банк карталари ва электрон тўлов тизимлари билан боғлиқ жиноятлар фуқароларнинг молиявий хавфсизлигига путур етказиб, давлатнинг иқтисодий манфаатларига салбий таъсир кўрсатмоқда.

Шу боис рақамли маконда давлат ва жамият манфаатларини ҳимоя қилиш, ахборот хавфсизлиги маданиятини шакллантириш ҳамда киберхавфсизлик кўникмаларини ривожлантириш ҳар бир фуқаронинг муҳим фуқаролик бурчи ҳисобланади. Бу эса рақамли ватанпарварликнинг замонавий жамият тараққиётидаги аҳамиятини янада оширади.

КИБЕРХАВФСИЗЛИК ВА МОЛИЯВИЙ ФИРИБГАРЛИК: МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЙ ТАҲДИДЛАР

Ахборот-коммуникация технологияларининг жадал ривожланиши инсон ҳаёти учун кенг имкониятлар яратган бўлса-да, айтиш мумкин кибержиноятчиликнинг янги шакллари пайдо бўлишига ҳам замин яратмоқда. Хусусан, банк иловалари, электрон тўлов тизимлари ҳамда банк карталари (Uzcard, Humo, Visa, Mastercard ва бошқалар) орқали амалга оширилаётган молиявий операциялар сонининг ортиши киберфирибгарлик ҳолатларининг кўпайишига олиб келмоқда. Бугунги кунда кибержиноятчилар рақамли технологиялар имкониятларидан фойдаланган ҳолда фуқароларнинг шахсий маълумотлари ва молиявий маблағларини ўзлаштиришга қаратилган турли усулларни қўлламоқдалар.

Энг кенг тарқалган киберфирибгарлик усуллари қуйидагилардан иборат:

Жадвал 2. Киберфирибгарликнинг асосий турлари

Фирибгарлик тури	Тавсифи
Фишинг (Phishing)	Давлат органлари, банклар ёки бошқа ташкилотларнинг сохта веб-сайтлари ва ҳаволаларини яратиш орқали фуқароларнинг карта маълумотлари, логин ва паролларини қўлга киритиш.

Фирибгарлик тури	Тавсифи
Ижтимоий муҳандислик (Social Engineering)	Инсон психологиясига таъсир қилиш, кўрқув, ишонч ёки манфаатдорлик омилларидан фойдаланиб махфий маълумотларни қўлга киритиш.
Сохта акция ва ютуқлар	Турли совғалар, моддий ёрдам ёки ютуқлар ваъда қилиш орқали фуқароларни шахсий маълумотларини тақдим этишга ундаш.
СМС ва мессенжер фирибгарлиги	Телефон рақамлари ёки ижтимоий тармоқлар орқали сохта хабарлар юбориб, бир марталик тасдиқлаш кодларини (OTP) олиш.

Мазкур жиноятлар нафақат алоҳида фуқароларнинг молиявий манфаатларига зарар етказди, балки миллий иқтисодий барқарорлик ва жамиятдаги ижтимоий ишонч муҳитига ҳам салбий таъсир кўрсатади. Шу нуқтаи назардан киберхавфсизликни таъминлаш давлат ва жамият олдида турган муҳим стратегик вазифалардан бири ҳисобланади.

Рақамли ватанпарварликнинг амалий кўринишларидан бири сифатида аҳоли ўртасида кибергигиена ва рақамли саводхонлик маданиятини шакллантириш муҳим аҳамият касб этади. Кибергигиена қоидаларига риоя қилиш, шахсий маълумотларни ҳимоялаш, шубҳали ҳаволалардан фойдаланмаслик ҳамда электрон тўлов воситалари билан ишлашда хавфсизлик чораларига амал қилиш кибертаҳдидларнинг олдини олишнинг самарали воситаларидан ҳисобланади.

Шундай экан, молиявий фирибгарликларга қарши курашиш нафақат ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ёки молия муассасаларининг вазифаси, балки ҳар бир фуқаронинг рақамли маданияти ва ватанпарварлик масъулияти билан ҳам узвий боғлиқдир.

3. СУРДОТАРЖИМОНЛИК ФАОЛИЯТИ: ИНКЛЮЗИВЛИК ВА РАҚАМЛИ ҲИМОЯ КўПРИГИ

Сурдопедагогика ва махсус психология соҳасидаги тадқиқотлар эшителида нуқсони бўлган шахслар ахборотни асосан визуал воситалар ва ишора тили орқали қабул қилишини кўрсатади. Шу сабабли киберхавфсизликка оид тарғибот материаллари, матнли огоҳлантиришлар ҳамда овозли мурожаатлар ҳар доим ҳам мазкур тоифадаги шахслар учун тўлиқ тушунарли бўлавермайди. Натижада улар

киберфирибгарлик, фишинг ва бошқа рақамли таҳдидлар таъсирига кўпроқ учраш хавфи остида қолмоқда.

Сурдотаржимонлик фаолияти рақамли ватанпарварлик ва рақамли инклюзивликни таъминлашда қуйидаги муҳим вазифаларни бажаради:

А. Ахборотни мослаштириш ва етказиш

Киберхавфсизлик соҳасига оид мураккаб рақамли тушунчаларни, жумладан икки босқичли аутентификация, электрон идентификация, шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш ва транзакциялар хавфсизлиги каби жараёнларни эшитишида нуқсони бўлган шахсларнинг когнитив ҳамда лингвистик хусусиятларига мослаштирган ҳолда ишора тили орқали тушунтириш имконини беради.

Б. Виртуал ва масофавий сурдо-ҳимоя

Рақамли технологиялар ривожланиши натижасида онлайн сурдотаржима хизматлари орқали эшитишида нуқсони бўлган шахсларга реал вақт режимида маслаҳат бериш имкониятлари кенгаймоқда. Хусусан, шубҳали ҳаволалар, электрон хабарлар ёки молиявий операциялар юзасидан сурдотаржимон кўмаги орқали хавф даражасини баҳолаш ва фирибгарлик ҳолатларининг олдини олиш мумкин.

В. Психологик ва ҳуқуқий қўллаб-қувватлаш

Кўп ҳолларда эшитишида нуқсони бўлган шахслар фирибгарлик ҳолатларига дуч келганда мулоқотдаги тўсиқлар ёки психологик омиллар сабабли тегишли ташкилотларга мурожаат қилишда қийинчиликка учрайдилар. Бундай вазиятларда сурдотаржимон нафақат тил воситачиси, балки ҳуқуқий ахборот етказувчи ва рақамли хавфсизлик бўйича маслаҳатчи сифатида ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, рақамли ватанпарварлик жамиятнинг барча қатламлари рақамли таҳдидлардан ҳимояланган шароитдагина самарали намоён бўлади. Шу нуқтаи назардан, эшитишида нуқсони бўлган шахсларнинг рақамли хавфсизлигини таъминлаш миллий киберхавфсизлик тизимининг ажралмас таркибий қисми ҳисобланади. Инклюзив ёндашувнинг етарли даражада таъминланмаслиги эса умумий киберхавфсизлик самарадорлигининг пасайишига олиб келиши мумкин.

4. ИЛМҲИЙ ТАҲЛИЛ ВА ЭМПИРИК КУЗАТИШЛАР

Тадқиқотлар ва амалий кузатишлар шуни кўрсатадики, рақамли муҳитда эшитишида нуқсони бўлган шахсларнинг киберфирибгарлик қурбонига айланиш эҳтимоли бир қатор объектив ва субъектив омиллар билан боғлиқ. Мазкур омилларни таҳлил қилиш уларнинг рақамли хавфсизлигини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади.

Биринчидан, лингвистик тўсиқлар мавжуд бўлиб, банк хизматлари, электрон тўловлар ва ҳуқуқий муносабатларга оид мураккаб терминларнинг мазмуни ҳар доим ҳам тўлиқ англавермайди. Бу эса электрон хабарлар ва интернет манбаларида келтирилган маълумотларни нотўғри талқин қилиш ҳолатларини келтириб чиқаради.

Иккинчидан, ахборот вакууми муаммоси кузатилади. Киберхавфсизликка бағишланган қўллаб-қувватлаш телевизион кўрсатувлар, ижтимоий роликлар ва онлайн

материалларда сурдотаржима хизматларининг мавжуд эмаслиги ёки етарли даражада таъминланмаганлиги эшитишида нуқсони бўлган шахсларнинг ахборотдан тўлиқ фойдаланиш имкониятини чеклайди.

Учинчидан, ижтимоий тармоқларда тарқатилаётган ёлғон ахборотларга нисбатан ишонч даражасининг юқорилиги ҳам муайян хавф омилларидан бири ҳисобланади. Айниқса, хайрия акциялари, ижтимоий ёрдам дастурлари ёки давлат томонидан бериладиган имтиёзлар ҳақидаги сохта хабарлар орқали фирибгарлар фуқароларнинг шахсий маълумотлари ва банк карталари реквизитларини қўлга киритишга ҳаракат қиладилар.

Таҳлил натижалари мазкур муаммони ҳал қилишда инклюзив киберхавфсизлик ёндашувини ривожлантириш зарурлигини кўрсатади.

5. СУРДОТАРЖИМОНЛИК ВА РАҚАМЛИ ВАТАНПАРВАРЛИКНИ ИНТЕГРАЦИЯ ҚИЛИШ БЎЙИЧА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАВСИЯЛАР

Тадқиқот натижалари асосида сурдотаржимонлик фаолиятини рақамли ватанпарварлик ва киберхавфсизлик тизими билан интеграция қилишга қаратилган қуйидаги илмий-амалий таклифлар ишлаб чиқилди.

Биринчидан, киберхавфсизлик соҳасида қўлланиладиган замонавий атамаларнинг ишора тилидаги ягона стандартларини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Бу орқали «фишинг», «малваре», «ОТР-код», «биометрия» ва бошқа рақамли тушунчаларнинг тушунарли ҳамда илмий асосланган ишора шакллари яратилади.

Иккинчидан, киберхавфсизликка оид ижтимоий роликлар, банк хизматлари бўйича видеоматериаллар ва оммавий ахборот воситалари маҳсулотларида сурдотаржима ҳамда махсус субтитрлардан фойдаланиш амалиётини кенг жорий этиш зарур. Бу рақамли инклюзивликни таъминлашнинг муҳим шартларидан бири ҳисобланади.

Учинчидан, педагогика олий таълим муассасаларининг «Сурдотаржимонлик» ва «Сурдопедагогика» таълим йўналишларида «Инклюзив киберхавфсизлик» ёки «Рақамли гигиена асослари» каби махсус ўқув модулларини жорий этиш мақсадга мувофиқдир. Бу бўлажак мутахассисларнинг рақамли хавфсизлик соҳасидаги компетенцияларини ривожлантиришга хизмат қилади.

Тўртинчидан, эшитишида нуқсони бўлган шахслар учун визуал қўлланмалар, ишора тилидаги видеодарслар ва интерактив маслаҳат хизматларини ўз ичига олган махсус мобил иловалар ҳамда виртуал ёрдамчи ботларни яратиш муҳим аҳамият касб этади.

Мазкур таклифларнинг амалга оширилиши рақамли инклюзивликни кенгайтириш, эшитишида нуқсони бўлган шахсларнинг рақамли саводхонлигини ошириш ҳамда миллий киберхавфсизлик тизимини янада мустаҳкамлашга хизмат қилади.

ХУЛОСА

Тадқиқот натижалари рақамли ватанпарварликнинг замонавий жамиятда миллий ахборот хавфсизлиги ва рақамли суверенитетни таъминлашнинг муҳим омилларидан бири эканлигини кўрсатди. Рақамли технологияларнинг жадал ривожланиши

шароитида кибертахдидлар, молиявий фирибгарликлар ва ахборот хуружларига қарши курашишда фуқароларнинг рақамли саводхонлиги ва киберхавфсизлик маданиятини ривожлантириш алоҳида аҳамият касб этади.

Тадқиқот давомида эшитиш ва нутқида нуқсони бўлган шахсларнинг рақамли муҳитда киберфирибгарлик таъсирига нисбатан заифлигига сабаб бўлувчи асосий омиллар таҳлил қилинди ҳамда сурдотаржимонлик фаолиятининг уларнинг рақамли хавфсизлигини таъминлашдаги ўрни илмий жиҳатдан асослаб берилди. Аниқланишича, сурдотаржимонлик хизматлари киберхавфсизликка оид ахборотларни мослаштириш, рақамли саводхонликни ошириш ва ҳуқуқий-ахборотий қўллаб-қувватлаш орқали инклюзив хавфсизлик муҳитини шакллантиришга хизмат қилади.

Шунингдек, мақолада сурдотаржимонлик фаолиятини рақамли ватанпарварлик концепцияси билан интеграция қилиш бўйича илмий-амалий таклифлар ишлаб чиқилди. Хусусан, киберхавфсизлик терминларининг ишора тилидаги миллий луғатини яратиш, медиа-инклюзивлик стандартларини жорий этиш, «Инклюзив рақамли гигиена» ўқув модулларини таълим жараёнига киритиш ҳамда махсус рақамли платформаларни ишлаб чиқиш зарурлиги асосланди.

Хулоса қилиб айтганда, эшитиш ва нутқида нуқсони бўлган шахсларни рақамли таҳдидлардан ҳимоя қилиш нафақат ижтимоий адолат ва инклюзивлик талаби, балки миллий киберхавфсизликни мустаҳкамлашнинг муҳим шарти ҳам ҳисобланади. Мазкур йўналишдаги ишлар Ўзбекистонда хавфсиз, барқарор ва инклюзив рақамли жамиятни шакллантиришга хизмат қилади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 5 октябрдаги ПФ–6079-сон Фармони «Рақамли Ўзбекистон – 2030» стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида.
2. Ўзбекистон Республикасининг «Киберхавфсизлик тўғрисида»ги Қонуни. – Тошкент, 2022.
3. Игнатов К.В. Цифровой патриотизм в эпоху сетевых войн // Вопросы науки и образования. – 2022.
4. Мооминова Л.Р. Сурдопедагогика. – Тошкент: Ўқитувчи, 2018.
5. Пўлатова П.М. Махсус педагогика. – Тошкент: Фан ва технология, 2020.
6. Аюпова М. Логопедия. – Тошкент: Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти, 2021.
7. Инклюзив таълимни ривожлантириш концепцияси. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2021.
8. Киберхавфсизлик марказининг таҳлилий маълумотлари. – Тошкент, 2024–2026.

9. Сурдопедагогика ва инклюзив таълим бўйича республика илмий-амалий конференциялари материаллари. – Тошкент, 2020–2025.

10. Ахборот хавфсизлиги ва рақамли технологияларга оид илмий мақолалар тўплами. – Тошкент, 2023.

